

را م لي اموال دو .

از سريي م د اسماء لي - را سل وي يقا سوم مستق اري

مقدمه :

جرائم عليه اموال و مالکیت ممکن است تحت دو عنوان جداگانه مورد بحث و بررسی قرار گیرد گاهی جرم به عنوان تجاوز به معنی اخص قضایی به حق مالکیت، و زمانی جرم به عنوان خطر مادی علیه تمامیت جسمی شیئیء و یا مال انجام می پذیرد. به عبارت دیگر در واقع عملی که موجب خروج مال از دست مالک یا نابودی شیئیء دیگری می شود در زمره جرائم عليه اموال و مالکیت قرار می گیرند هرچند قصد مرتکب جرم عدم استفاده از شیئیء یا منافع موردنظر باشد.

معهدا ضروری می نماید بین این دو نوع جرم، صدمه حقوقی، و صدمه مادی به اموال و مالکیت را از یکدیگر تفکیک نموده چرا که جرم بموجب ماده ۲ قانون مجازات اسلامی چنین تعریف شده است

جرم عبارتست از هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد جرم محسوب می شود. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
تعریف مال : اموال جمع مال و هر چیزی که دارای ارزش اقتصادی باشد مال گفته می شود. بدون شک در عصر حاضر احترام به حقوق خصوصی و عمومی افراد و جامعه بعنوان یکی از ارزشهای پذیرفته شده در جامعه قلمداد می گردد که حمایت از آن طبق قانون اساسی و مبانی فقهی و قوانین جزائی لازم و واجب است.

بر این مبنا در نظام حقوقی، لطمه زدن به اموال، اسناد دولتی نه تنها موجب مسئولیت مدنی می شود بلکه موجب مسئولیت کیفری نیز خواهد شد.

از این رو لطمه زدن به اموال یا اسناد دولتی موجب نقض مالکیت عمومی در جامعه می‌گردد. پس ضرورت دارد جهت حفظ و حمایت از ارزش معتبر اجتماعی (حق مالکیت) ملاک عدم جواز تعدی و تجاوز به این حق شناخته شود.

خیانت در امانت

جرم خیانت در امانت همانند سایر جرائم علیه اموال از قدیم الایام در جوامع انسانی جاری بوده و همواره کسانی اقدام به تضرر سایر افراد ساده اندیش کرده و موجبات هتک اخلاص اعتماد و اطمینان مردم را فراهم آوردند. دین مبین اسلامی نیز جرم مذکور را مدنظر قرارداده و آن را در زمره گناهان کبیره محسوب می‌دارد چنانچه در قرآن مجید آیات متعددی به این امر اختصاص یافته است که ذیلاً به نمونه‌ای از آن اشاره می‌شود.

آیه ۵۸ سوره نساء می‌فرماید: **إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُوَدَّوْا وَالْأَمَانَاتِ الِیْ أَهْلِهَا. یعنی خداوند به شما امر می‌کند که امانتها را به صاحبانشان بازگردانید.** موضوع خیانت در امانت به کرات در احادیث و روایات مورد نهی قرار گرفته است چنانچه پیامبر اسلام (ص) می‌فرماید چهارخصلت است که هر کس آن را داشته باشد منافق محض است. ۱- خیانت

در امانت ۲- دروغ‌گویی - ۳- پیمان شکنی ۴- شننامگویی در منازعه

فصل اول

خیانت در امانت توسط کارکنان و کارمندان دولت

به طور کلی جرم خیانت در امانت هم به ترتیب ذیل تقسیم بندی می‌گردد.

بخش اول :

اختلاس (در مفهوم عام و کلی) نوعی خیانت در امانت مامورین دولت نسبت به اموال دولتی میباشد اما اختلاس به معنی اخص کلمه عبارتند از : تعديات مامورین دولتی نسبت به اموال دولت است که بر حسب وظیفه به او سپرده شده باشد.

تعریف اختلاس :

عبارتست از برداشت و یا تصاحب اموال دولت توسط کارمند یا مامور دولتی به نفع خود یا دیگری که بر حسب

وظیفه به او سپرده شده باشد.

این جرم دارای سه عنصر است.

۱- عنصر قانونی :

رکن قانونی جرم اختلاس در ماده ۵ قانون مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۴/۶/۲۸ مجلس شورای اسلامی و تائید ۱۳۶۷/۹/۱۵ مجمع تشخیص مصلحت نظام مقرر می‌دارد، هر یک از کارمندان و کارکنان ادارات و سازمانها یا شوراها و یا شهرداریها و موسسات و شرکتهای دولتی یا وابسته به دولت و نهادهای انقلابی و دیوان محاسبات ..... وجوه یا مطالبات یا حواله ها، سهام و اسناد و اوراق بهادار و سایر اموال متعلق به هر یک از سازمانها و موسسات فوق‌الذکر و یا اشخاص را که بر حسب وظیفه به آنها سپرده شده به نفع خود یا دیگری برداشت و تصاحب نماید مختلس محسوب می‌گردد.

۲- عنصر مادی :

عبارتست از انجام فعل مجرمانه توسط فرد مرتکب، یعنی شخص با علم و عمد کار خلاف قانون و مقررات را بصورت فعل مادی مثبت انجام دهد تا جرم تحقق پیدا کند.

۳- عنصر معنوی :

قصد و سوء نیت مرتکب نسبت به موضوع جرم که در ذهن پرورده و بعد آن را بصورت فعل مادی انجام میدهد و خود بر دو نوع است.

۱- سوء نیت عام : قصد برداشت اموال دولتی بطور کلی

۲- سوء نیت خاص : برداشت و تحصیل منفعت برای مرتکب و ضرر به دولت

بدین ترتیب اگر مامورین دولتی که اموال بر حسب وظیفه به آنان سپرده شده هرگاه اموال مذکور را به نفع خود یادگیری برداشت یا تصاحب نمایند مختلس محسوب و قابل مجازات است و در صورت عدم احراز سوء نیت و وقوع تخلف و یا اتلاف غیر عمدی با توجه به مسولیت مدنی ضامن میباشند.

خصوصیات مهم و بارز اختلاس

۱- مرتکب جرم اختلاس می بایستی از کارمندان و کارکنان دولت باشند یعنی اگر غیر از کارمند دولت باشد جرم اختلاس تحقق پیدا نمی کند.

۲- موضوع جرم اختلاس باید شامل وجوه و مطالبات و سهام و اوراق بهادار متعلق به هر یک از سازمانها باشد

یعنی اگر وجوه غیردولتی باشد اختلاس تحقق پیدا نمی کند.

۳- سپرده شدن اموال یا اشیاء به کارمند دولت

به این صورت که اموال و اشیاء به کارمند دولت سپرده شده بنابراین اگر کارمندی اموال یا وجوه سپرده شده را از دست کارمند دیگر ربوده و یا تصرف نماید عمل وی اختلاس نبوده بلکه ممکن است از مصادیق سرقت باشد یا عنوان کیفری دیگری داشته باشد همچنین اگر عمل ارتكابی ناشی از وظیفه رسمی دولتی نباشد مثل اینکه وجوه یا اموال بطور موقت از طرف کارمند موظف به دیگری سپرده شده باشد و او آنها را به نفع خود برداشت و تصاحب نماید اختلاس تحقق پیدا نمی کند بلکه تحت عنوان خیانت در امانت قابل تعقیب خواهد بود.

مثال دیگر: اگر اموال دولت را شخصی غیر از کارمند دولت برداشت و تصاحب نماید جرم اختلاس تحقق پیدا نمی کند و ممکن است تحت عنوان سرقت یا کلاهبرداری و یا عناوین دیگر قابل تعقیب باشد.

بخش دوم

تصرف غیرقانونی

بکار بردن اموال عمومی و دولتی در غیر موارد مجاز را تصرف غیرقانونی گویند و این جرم نیز دارای سه عنصر است.

۱- عنصر قانونی

طبق ماده ۵۹۸ قانون مجازات اسلامی که مقرر می دارد: *پیشگاه علم انسانی و مطالعات فرهنگی*
روزان بین علوم انسانی
اگر کارمند اموال دولتی را اعم از منقول و غیرمنقول که بر حسب وظیفه به آنها سپرده شده است مورد استفاده غیرمجاز قرار دهد بدون آنکه قصد تملک آنها را به نفع خود یا دیگری داشته باشد متصرف غیرقانونی محسوب و مجازات آن علاوه بر جبران خسارات وارده به پرداخت اجرت المثل و ۷۴ ضربه شلاق محکوم گردیده و اگر منتفع شده باشد علاوه بر مجازات فوق به جزای نقدی معادل مبلغ انتفاعی محکوم خواهد شد.

۲- عنصر مادی:

عبارتست از انجام فعل مجرمانه توسط کارمند دولت یا انجام فعل مادی مثبت که در این صورت شرایط ذیل باید جهت تحقق جرم تصرف غیرقانونی وجود داشته باشد.

۱- سمت مرتکب: حتماً باید از کارکنان دولت باشد.

۲- موضوع جرم: شامل وجوه نقدی و مطالبات و سایر اموال متعلق به دولت باشد.

بعنوان مثال: اگر یک وسیله نقلیه دولتی در اختیار کارمندی قرار گیرد و کارمند مذکور در غیر موارد مجاز مورد استفاده قرار دهد جرم تصرف غیرقانونی مصداق پیدا می کند.

۳- سپرده شدن اموال دولتی به کارمند: زمانی جرم تصرف غیرقانونی مصداق پیدا می کند که اموال دولتی برحسب وظیفه به کارمند سپرده شده باشد و کارمند آنرا استفاده غیرمجاز قرار دهد در اینصورت بعنوان متصرف غیرقانونی قابل تعقیب خواهد بود.

با عنایت به مطالب گفته شده جرم اختلاس و جرم تصرف غیرقانونی در واقع دو روی یک سکه بوده و تقریباً در همه عناصر با همدیگر مشابهت دارد و هر دو در کارمند دولت مصداق پیدا می کند. وجوه افتراق آن دو عبارتند از: ۱- در اختلاس کارمند دولت مال را برداشته و تصاحب می کند ولی در تصرف غیرقانونی بدون اینکه قصد تملک و برداشت داشته باشد استفاده غیر مجاز قرار میدهد.

۳- عنصر معنوی

جرم تصرف غیرقانونی از جرائم عمدی است یعنی رفتار عمدی و مجرمانه در قالب خیانت در امانت تجلی می نماید و برای ارتکاب جرم تصرف غیرقانونی سوء نیت و قصد مرتکب الزامی است. و ممکن است این تخلف به صورت غیرعمدی نیز باشد که در این صورت مرتکب از حیث مسئولیت مدنی ضامن است.

بخش سوم

تدلیس در معاملات دولتی

تدلیس عبارتست از انجام عملی است که باعث ضرر طرف دیگر شود که بر اثر کتمان حقایق طرف دیگر متضرر می شود و تدلیس در معاملات دولتی از مصادیق کلاهبرداری است به این صورت که هرگاه کارمند دولت در هنگام خرید

یا معامله برای دولت، نفعی برای خود منظور نماید کلاهبردار محسوب و مجازات آن ۶ ماه تا ۵ سال حبس بعلاوه به جبران خسارات وارده بر دولت طبق ماده ۵۹۹ قانون مجازات اسلامی محکوم خواهد شد.

بخش چهارم :

احتساب اجرت زائد بر واقع به حساب دولت

ماده ۶۰۲ قانون مجازات اسلامی مقرر می‌دارد:

هریک از مامورین و مستخدمین دولتی که بر حسب ماموریت خود حق داشته باشد اشخاص را استخدام و اجیر کند و بیش از عده ای که اجیر یا استخدام کرده است به حساب دولت منظور نماید یا خدمه شخصی خود را جزء خدمه دولت محسوب نماید و حقوق آنها را به حساب دولت منظور بدارد به شلاق تا ۷۴ ضربه و تادیه مبلغی که به ترتیب فوق به حساب دولت منظور داشته است محکوم خواهد گردید.

مثال بارز در این مورد نسبت به کارمندی تسری پیدا می‌کند که ۱۰ نفر را در استخدام دولت درآورده و به کار گمارده باشد، ولی حقوق ۱۵ نفر را از حساب دولت دریافت نماید.

بخش پنجم :

سوء استفاده در معاملات دولتی

طبق ماده ۶۰۳ قانون مجازات اسلامی که مقرر می‌دارد :

هریک از کارمندان و کارکنان و اشخاص عهده دار وظیفه مدیریت و سرپرستی در وزارتخانه‌ها ... برای خود یا دیگری نفعی منظور بدارد به تادیه دو برابر وجوه و منافع حاصله از این طریق محکوم می‌شود و در صورتیکه عمل وی موجب تغییر در مقدار کیفیت مورد معامله یا افزایش قیمت تمام شده آن گردد به حبس از ۶ ماه تا پنج سال و یا مجازات نقدی از ۳ تا ۳۰ میلیون ریال نیز محکوم خواهد شد.

سوء استفاده در معاملات دولتی می‌تواند در زمره جرائم خیانت در امانت قرار گیرد چرا که مرتکب نسبت به اعتمادی که دولت در قبال انجام وظیفه محوله به او داشته است خیانت کرده و سوء استفاده نموده است.

در این مورد استنباطی که می‌توان از قانون نمود این است که :

اولاً: کلیه کارکنان و کارمندان دولت را شامل نمی‌شود بلکه فقط اختصاص به کارمندانی دارد که وظیفه مدیریت و سرپرستی در وزارتخانه‌ها و سازمانهای دولتی را داشته باشند.

ثانیاً: عمل مرتکب می‌بایست با مباشرت و یا به تسبیت در معاملات و مزایده‌ها و مناقصه‌ها و تشخیصات و امتیازات دستگاه متبوع بدون موافقت قبلی انجام دهد.

ثالثاً: قصد مرتکب از انجام این عمل تحصیل حق الزحمه یا حق کمیسیون یا حق العمل یا پاداش برای خود باشد.

رابعاً: چون این جرم از جرائم عمدی است مرتکب می‌بایست در ارتکاب عمل مجرمانه سوء نیت داشته باشد یعنی نه تنها عمداً اقدام به ارتکاب عملی نماید که خلاف قوانین و مقررات کشور و خارج از مورد وظیفه اوست بلکه باید علم به این داشته باشد که انجام این قبیل معاملات نهایتاً منجر به ضرر دولت خواهد گردید و از این راه به طور نامشروع تحصیل منافع گزاف نماید.

بخش ششم:

خیانت در امانت مامورین دولتی در اسناد دولتی یعنی عمل عمدی مامورین دولتی در اسناد دولتی برخلاف امانت این جرم نیز دارای سه عنصر میباشد.

۱- رکن قانونی

طبق ماده ۶۰۲ قانون مجازات اسلامی که مقرر می‌دارد:

هریک از مستخدمین دولتی اعم از قضائی و اداری نوشته‌ها و اوراق و اسنادی را که بر حسب وظیفه به آنان سپرده شده را معدوم یا مخفی کنند یا به کسی بدهند که به لحاظ قانون از دادن به آن کس ممنوع می‌باشد علاوه بر جبران خسارات وارده به حبس از سه ماه تا یکسال محکوم خواهد شد.

۲- رکن مادی

انجام فعل مادی مثبت از ناحیه یکی از مامورین دولتی که حسب مورد اسناد را معدوم یا مخفی نماید و یا از دادن به مرجع صالح امتناع ورزد.

۳- رکن معنوی:

چون این جرم از جرائم عمدی است سوء نیت مرتکب جرم باید احراز گردد در معدوم و مخفی کردن اسناد دولتی

خصوصیات بارز و مهم این جرم :

اولاً باید از مستخدمین دولت باشد و زمانی این جرم مصداق پیدا می کند که برحسب وظیفه اوراق و اسناد به وی سپرده شده باشد و یا جهت انجام وظیفه به وی داده شده باشد.

ثانیاً موضوع جرم ناظر به تمام اوراق و نوشتجاتی است که بر حسب وظیفه سپرده شده است.

فهرست منابع :

- ۱- قانون مجازات اسلامی
- ۲- حقوق کیفری اختصاصی دکتر شاصیبیانی
- ۳- جزای اختصاصی گلدوزیان
- ۴- حقوق جزای صالح ولیدی
- ۵- جرائم علیه اموال دکتر صادقی
- ۶- قانون تشدید مجازات مرتکبین اختلاس و ارتشاء مجمع تشخیص مصلحت نظام

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی